

Fóti Péter: Iskola: a szabadság kezdete

október 8, 2016

(Népszabadság 2016-02-08)

Most, amikor ilyen sokan átkozzák az Orbán-rendszer eszeveszett centralizációját, nem árt emlékeztetni rá, milyen sokan átkozták évekkel ezelőtt a decentralizációt.

A centralizáció annak jó, aki szereti, ha megmondják neki, mit csináljon. Ez az embertípus elsősorban a biztonságra törekszik. A decentralizációt az önálló és az önállóságra vágyó emberek szeretik. Az ő elsődleges szükségletük a szabadság. Nyilván minden embernek szüksége van erre is, arra is, de nem egyforma mértékben. Az előbbiekből a szabadság pánikot vált ki. A szabadsággal ugyanis felelősség jár, és ettől sokan rettegnek.

A decentralizációnak azok örülnek, akik szeretik a cselekvés, a kísérletezés szabadságát, nem félnek a felelősségtől, a hibák lehetőségétől, és attól sem, ha korrekcióra kényszerülnek.

Történelmi tény, hogy ez utóbbiak kisebbségben vannak. A decentralizációs hullámok idején számuk ugyan növekszik, de ezek félelmet is keltenek azokban, akik az életet csak acélszilárdságú(nak képzelt) keretek között szeretnék élni.

A centralizáció a hatalom központosítása. Eizménye az ókori egyiptomi társadalom lehetne, vagy a modern hadsereg. Ezekben a rendszerekben kevés a megbeszélés, egyeztetés, a döntéseket mindig a csúcson hozzák meg, az alsóbb szinteken pedig végrehajtják.

Egy decentralizált rendszerben is van hierarchia, de az azt szolgálja, hogy a szervezet ellássa feladatát. Itt is születnek parancsok, de azokat jól strukturált rendszerben, konzultációk után adják ki. Tiszteletben tartják az alacsonyabb szintek és kisebb közösségek autonómiáját. A hatalmat alulról delegálják, demokratikus módon.

A központi hatalom nem vonja magához az összes forrást, hogy ő ossza újra. A források jó részét helyben teremtik és használják fel.

A decentralizáció csak akkor mutat fel valódi eredményeket, ha ahhoz helyi demokratikus kultúra társul. A decentralizációt hitelteleníti, ha helyi hatalmaknak szolgáltatja ki az embereket.

A helyi demokratikus kultúra feltétele, hogy olyan emberek nőjenek fel, akikben megvan a szabadság iránti vágy, és akiknek a biztonságigénye nem extrém. A mai iskolarendszer nem ilyen embereket nevel. Abban sajnós a tanulók nem ismerik meg a szabadság szépségét, mert az iskolákban nincs szabadság. A szabadság fontos eleme a szabad beszéd. Az iskolában pedig az idő nagy részében nem lehet szabadon beszélni, mert a kommunikációt a tanterv uralja. A tanterv a centralizáció egyik fontos eszköze. A jó tanterv csupán ajánlás lenne. Decentralizált rendszerekben az is.

A decentralizáció csak egy hosszú folyamat vége lehet, és persze nem terjedhet ki mindenre. De a helyi közösségek mindenesetre sok mindent kaphatnának a kezükbe, amit korábban a központ magához ragadott. Egy decentralizált rendszerben nem csupán a parlament tanácskozik rendszeresen, hanem minden helyi közösség is. Nem csupán a parlamentnek van házszabálya, hanem minden helyi közösségnek is. Az egymás iránti tisztelet, egymás türelmes meghallgatása minden szinten kötelező. Ez igaz a demokratikus iskolákra is.

A centralizált iskolamodell megbukott. Persze vannak, akik továbbra is ebben hisznek, de egyre többeknek nyílik ki a

szeme.

Az iskola az odajáró gyerekek, és tanáraik tulajdona, nem az államé. Az iskolát a társadalom által megtermelt javakból hozzák létre. Az iskolák belső struktúrája különféle lehet. Szemben a mai monolitgyakorlattal, egy iskola keretein belül többféle intézmény képzelhető el. Lehet iskola, ahol a házirendet a tanárok fogadják el, de lehet olyan is, ahol az egész iskola. Tanulók és tanárok együtt. Lehet olyan iskolamodell, ahol a tanári házirendet a tanárok, mint rendőrök, betartatják, megszegőit büntetik. Lehet azonban olyan iskola is, ahol a közösen kialakított házirendmegszegőket inkább megbeszélésekkel igyekeznek a rend betartására bírni.

Világos, hogy melyik iskolából jönnek majd ki nagyobb arányban olyan polgárok, akik erősen igénylik a szabadságot és élni tudnak vele. Nem fogják azt gondolni, hogy nekik mindenben igazuk van. Nyitottak maradnak a megbeszélésekre, elfogadják, ha mások másképp vélekednek. Ők védeni fogják a helyi autonómiát.

Ezek a pozitív emberi tulajdonságok csak lassan fejlődnek ki. Nem elég valakinek megmondani, hogy a szabadság jobb, mint a rabszolgaság, ha a szabadságot soha nem tapasztalhatja meg. Nem elég valakinek azt mondani, hogy a szólásszabadság jobb, mint a cenzúra, ha nem mondhatja el félelem nélkül, amit gondol. Nem elég valakinek a parlamenti rendszert dicsérni, ha maga nem vehet részt helyi közösségek parlamentjében. Nem elég valakinek arról beszélni, hogy többségben szerénynek kell lenni, kisebbségben pedig büszkének, ha ezt nem látja a saját közösségében.